

Міністерство освіти і науки України
Сумська обласна рада
Департамент освіти і науки
Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Криворізький державний педагогічний університет
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Комунальний заклад Сумської обласної ради
Сумський обласний краєзнавчий музей
Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Сумська обласна універсальна наукова бібліотека»

МАТЕРІАЛИ

III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції

«Національна безпека України в освітній сфері: виклики, цінності, досвід»

19 лютого 2025 року

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 2 від 26 лютого 2025 р.)

Редакційна колегія:

С.В. Драновська – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти

Н.В. Дудко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти

Ю.В. П'ятаченко – старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

Національна безпека України в освітній сфері: виклики, цінності, досвід / За заг. ред. С.В. Драновської. – Суми, 2025. – 184 с.

У збірнику представлено матеріали III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Національна безпека України в освітній сфері: виклики, цінності, досвід», проведеної 19 лютого 2025 року, що висвітлюють концептуальні засади формування української ідентичності в рамках освітнього дискурсу; розкривають пріоритети та цінності національно-патріотичного виховання як складової національної безпеки в Україні; висвітлюють питання національно-культурної ідентичності українців в умовах постколоніального суспільства; розглядають уроки другої світової війни в сучасній освітній парадигмі; а також демонструють можливості музейної педагогіки як засобу і ресурсу в військово-патріотичному вихованні.

III Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція проводиться за ініціативою Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти з метою обговорення проблем національно-патріотичного виховання в закладах освіти та формування національно-культурної ідентичності дітей та молоді.

Представлені матеріали розраховані на широке коло читачів.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників.

Матеріали друкуються в авторській редакції, зверстані з електронних носіїв та наданих авторами публікацій. Відповідальність за зміст представлених матеріалів несуть автори публікацій.

Якби кожен українець негативно реагував на тих, хто говорить чи пише російською, виправдовує чи толерує будь-які їхні цінності, фільми, книжки, згадує «чудове стабільне» життя за Радянських часів, то не було би підстав у Путіна піти на нас війною. На жаль, таких представників у нашому суспільстві дуже багато: їх можна назвати яничарами, перевертнями, ким завгодно, тому що вони зраджують своє, українське. Або взагалі не знають свого. Вони нібито і патріоти, розуміють, що ми повинні бути незалежними, але водночас не відкидають позитивний вплив Росії на нашу економіку, політику та родинні стосунки. Це свідчить про їхню слабкість, а нападають на слабких. На сильних і озброєних не нападають. Ця невизначеність, або малоросійство, нетривка і завжди хилить до блоку з Росією. Не треба боятися ненавидіти зло, бо не буває добра без зла. Все просто: ненависть до зла і любов до добра, як день і ніч. Також треба позбуватися провінційного мислення і навчитися критичному мисленню. На жаль, багато співвітчизників негативно реагують на всебічне використання української мови і, зокрема, на імена головних ідеологів націоналізму. Деякі не розрізняють поняття націоналізму і нацизму, а прочитати праці цих постатей не бажають. Це потрібно теж міняти. Треба дорослішати і позбуватися інфантилізму.

Ми, і особливо молоде покоління, повинні розуміти, що кожна нація повинна мати своє власне «я», тобто мати уявлення про себе як окремішню націю.

На жаль, наші люди переважно орієнтовані на матеріальне буття і цінності, через це вони недостатньо мають духовної певності своєї значущості. А мати і усвідомлювати своє «я» - це перш за все бути духовно багатим та самосвідомим, а значить сильним, і це непросто. Саме з такої позиції, на мою думку, необхідно говорити з молодими людьми, бо ж не все вимірюється грошима чи матеріальними благами. Коли молодь усвідомить це, то і поняття «патріотичне виховання» набуде свого справжнього змісту.

Список використаних джерел

1. https://www.youtube.com/watch?v=68iCTMrSKF4&ab_channel=IrynaFarion
2. https://www.youtube.com/watch?v=CFCb_eNDTvA&ab_channel=IrynaFarion
3. Василь Різниченко. Нариси з історії Чернігово-Сіверщини /упор. Л.Г. Кіяшко, З.М. Сніжок, І.Ю. Паламарюк. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2024
4. Міхновський М.І. Самостійна Україна. – К.: Діокор, 2002
5. Український націоналізм. Основи ідеології / Редактор-упорядник Олег Однороженко. – Київ: Видавництво Марка Мельника, 2023

Серіх Лариса Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії і методики змісту освіти
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Суми

УТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

У статті розглядається питання утвердження національно-патріотичної свідомості дітей та молоді в контексті естетичного виховання засобами мистецтва. Доведено, що мистецтво спроможне подолати будь-які бар'єри, створити середовище безпечним і комфортним. Сприймаючи й усвідомлюючи твори мистецтва на героїко-патріотичну тематику, здобувачі освіти спроможні усвідомити стилістику й виразові засоби мистецтва, національну ідентичність через українське і світове мистецтво.

Ключові слова: національно-патріотична свідомість, естетичне виховання, мистецтво.

Вступ. Повномасштабне вторгнення військ російської федерації на територію України ставить перед сучасним українським суспільством гострі питання інформаційних впливів, зокрема мистецьких, на формування індивідуальної та суспільної свідомості.

Одним із інструментів захисту від деструктивного інформаційного впливу може виступати мистецтво як важлива складова формування свідомого громадянина держави в сучасному середовищі. Компетентнісний потенціал мистецької освітньої галузі дозволяє «грамотно висловлювати українською мовою в усній чи письмовій формі свої враження від мистецтва, чітко формулювати судження, міркування, дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво, отриманої з різних джерел, ділитися творчими ідеями, коментувати та оцінювати власні художні результати і творчість інших осіб, шукати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання для пізнання нового та отримання задоволення. В учнів формується усвідомлення своєї етнічної самобутності та української національної ідентичності сприйняття культурного різноманіття світу через мистецтво» [1, с. 409]. Тому є актуальним запропонувати учням твори мистецтва, які носять героїко-патріотичний характер й уможливлять утвердження національно-патріотичної свідомості дітей та молоді.

Мета статті. Розглянути можливості естетичного виховання засобами мистецтва для формування та розвитку національно-патріотичної свідомості дітей та молоді.

Основна частина. Розгляд Державного стандарту базової середньої освіти дозволяє переконатися у правильному виборі маркера естетичного виховання засобами мистецтва, оскільки мета базової середньої освіти передбачає формування в здобувачеві освіти «компетентностей, необхідних для соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу» [1, с. 1]. З огляду на це, мистецька освітня галузь забезпечує «формування громадянської компетентності: розвиток умінь виробляти активну позицію у творенні естетичного середовища, ефективно взаємодіяти для реалізації громадських мистецьких проєктів, критично аналізувати та оцінювати мистецькі явища як засіб впливу на формування громадянського суспільства, брати участь у культурному житті України, бути причетним до соціокультурних, суспільних та історичних процесів та виявлення ставлення: шанування національної ідентичності через пізнання українського мистецтва у світовому контексті усвідомлення причетності до соціокультурних, суспільних та історичних процесів, розуміння значення загальнолюдських цінностей, дбайливе ставлення до народних мистецьких традицій рідного краю та виявлення поваги до надбань інших культур, виявлення активної громадянської позиції у збереженні культурного різноманіття, в утвердженні рівності як основи демократії та визнання особливостей різних культур, шанування досягнень українців у мистецькій діяльності» [1, с. 414].

У цьому контексті постають постаті і трагедії: «забутого» композитора, піаніста, представника неоромантизму та музичного модерну Всеволода Задерацького, який все своє життя просував українське мистецтва на теренах Волині [2] (рис. 1).

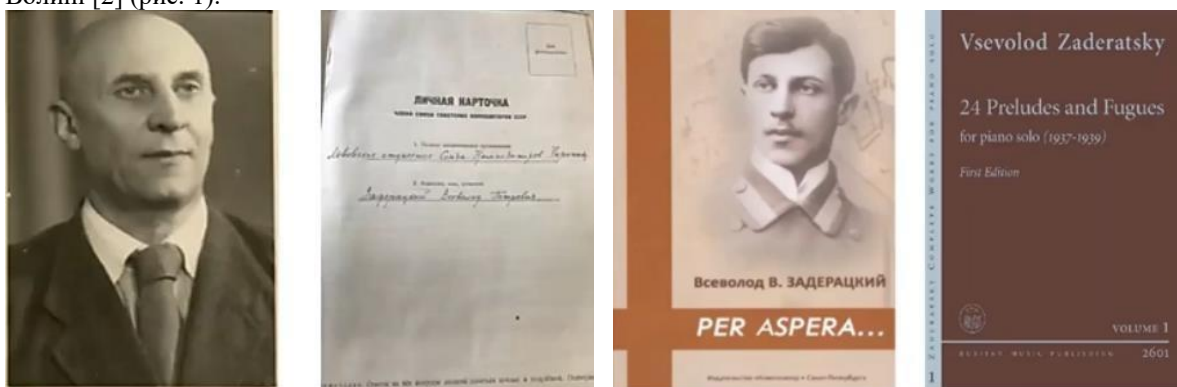

Рис. 1. В. Задирацький. Композитор, піаніст. Збірка 24 прелюдій

Віоліна Петриченко, волинянка, піаністка, музикознавець, яка працює в Європі, популяризує українську музику доводить, що через свій край ми маємо змогу доторкнутися до мистецтва, бо мистецтво – потужний інструмент для формування національно-патріотичної свідомості. В учнів пробуджується мотивація для того, щоб захистити нашу землю, наш край, наше мистецтво [2].

Постать архітектора, графіка, маляра, ректора мистецьких академій та Архітектурного та Мистецького інститутів у Києві, майстра кераміки, знавця національної етнографії, основоположника українського модерну, розробника українського державного герба (прийнятого Центральною Радою), представника українського «ліричного імпресіонізму» Василя Кричевського (народжений, сучасна назва: Лебединський район, Ворожба) також вражає (рис. 2). Він і працював над «Історією України» М. Грушевського, державними гербами, українською гривнею [2].

Рис.2. В. Кричевський. Графіка. «Історія України». Герб. Гривня

Кармелла Цепколенко, народжена у 1955 році, почала писати музику як рефлексію війни, таким став проєкт «Українські мисткині зі своєю зброєю».

Олександр Щетинський, народжений у 1960 році, харків'янин, пише музику у різних жанрах. У фільмі «Мистецтво в країні війни» О. Щетинський використовує звуки війни, що дозволяє глядачеві набутися емоційного очищення [2] (рис. 3).

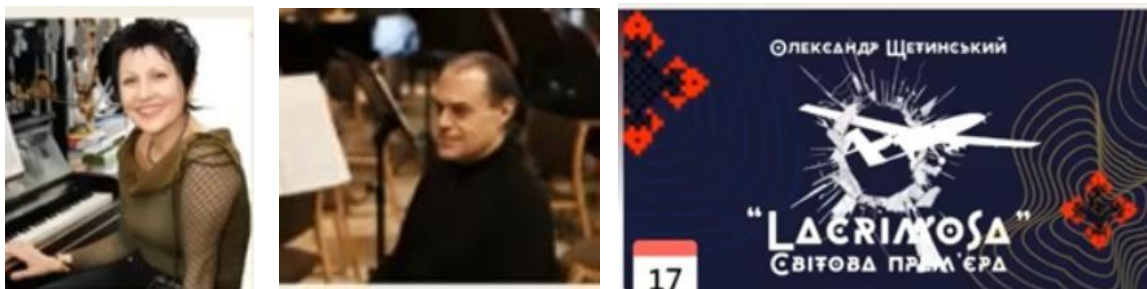

Рис. 3. К. Цепколенко. О. Щетинський. Кадр з фільму «Lacrimosa»

Вікторія Польова, народжена у 1962 році, киянка, авторка нових творів «Попіл Бучі стукає у моє серце», «Буча Lacrimosa» (*lacrimosa – реквієм*) для скрипки з оркестром та інші. Тут плач і стукіт серця, і набат, і литаври, що відбивають час, і виразні паузи, які не мовчать, а говорять про щось, і щемлива мелодія скрипки. В. Польова написала: «Тоді я майже згоріла од відчаю від неможливості жити далі. Це споглядання того, як душі закатованих, зґвалтованих, розстріляних українців піднімаються до неба, як струмки. Це – свідоцтво втрати раб людяності. Це назавжди залишається страшною раною. І цей твір – єдина можливість вижити для мене» [2]. Це музика, як спосіб вижити, як спосіб відновитися, навіть, якщо вона трагічна. Закладений вектор до утвердження життя, неминучість, відбувається таке перетворення енергії, що перемога все одно настане (рис. 4).

Унікальний досвід українських художників Австралії. Маруся Яроцька, директорка Ukrainian Museum of Australia. Melbourne, створює візуальні твори мистецтва в кубістичній манері. Наприклад «Вечеря в Києві», це зображена «дванадцятка» українських жінок, які стали значущими в долі України, від княгині Ольги, яка розміщена в центрі полотна, до Ірини Фаріон і Юлії Тимошенко. М Яроцька влаштовує благодійні виставки, одна з таких – «Українські генії», яка привернула увагу не тільки в Австралії, але і в країнах сходу й Європи [3].

Рис.4. В. Польова. М. Яроцька. «Вечеря у Києві». «Наталка-Полтавка». «Чоботи»

Рис. 5. Австралія. Виставка «Українські генії»

Висновки. Творчість цих всіх митців дозволяє ідентифікувати себе з Україною, з українським народом; розвивати в учнів уміння орієнтуватися в культурному різноманітті, визначати вияви взаємодії між різними культурами та усвідомлювати їх внесок у сталий розвиток суспільства; аналізувати способи вираження і передачі ідей у різних культурах за допомогою мистецтва; розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприйняття мистецтва і художньо-творчої діяльності; інтерпретувати, давати естетичну оцінку явищам і об'єктам навколишнього середовища, бажати створювати художні образи засобами різних видів мистецтва; продукувати ідеї та реалізувати їх; відповідально ставитися до інтелектуальної і культурної власності; визначати різні способи художньої комунікації між суб'єктами мистецького діалогу; розуміти значення комунікації в креативних індустріях; утверджувати національно-патріотичну свідомість.

Уможливило висловлення власного ставлення: усвідомлення загальнолюдських, естетичних і художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво різних регіонів світу; виявлення пошани до мистецького надбання українського народу і гордості за нього, поваги і толерантного ставлення до культурного різноманіття регіонів світу; усвідомлення власної ідентичності у світовій культурній спадщині; потреба пропагування національної культури через власну мистецьку діяльність; розуміння необхідності збереження художнього надбання людства; розуміння важливості естетичних чинників у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/>
2. *Українське мистецтво у світовому просторі: імена та долі*. Матеріали вебінару 08 червня 2023 року. Київ. ППВ НАПН України. URL: <https://youtu.be/nz-D9YFFNAM>
3. *Українське мистецтво у світовому просторі: імена та долі*. Матеріали вебінару 16 травня 2024 року. Київ. Інститут проблем виховання НАПН України. <https://youtu.be/nRPpqKUt3ZE>

Сидорова Олена Валеріївна,

завідувач Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 23 «Золотий ключик», Сумської міської ради, м. Суми

Левченко Тамара Василівна,

вихователь Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 23 «Золотий ключик», Сумської міської ради, м. Суми

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрита проблема важливості формування у сучасного підростаючого покоління національно-патріотичної свідомості. Представлено досвід роботи вихователя Сумського дошкільного навчального закладу № 23 «Золотий ключик», а саме форми роботи та заходи, які спрямовані на виховання патріотичних почуттів у дошкільнят, їх шанобливого ставлення та любові до Батьківщини.

Ключові слова: національно-патріотична свідомість, патріотизм, традиції, виховання, дошкільнята, заклад дошкільної освіти.

Вступ. Цінною рисою кожного громадянина є сформована в нього національна свідомість. Прояв патріотичних почуттів, любов до рідного краю, землі, народу є найважливішим засобом відображення зрілої свідомої особистості, гідного патріота своєї Батьківщини.

Проблема виховання національно-патріотичної свідомості у дітей вже з раннього дитинства дуже актуальна у сучасному світі, зокрема в Україні. Враховуючи зростаючі технологічні зміни та глобалізацію, гостро постало питання у формуванні національної зрілості та культурної ідентичності молодого покоління. Розвиток у дітей дошкільного віку патріотичних почуттів є необхідною умовою для позитивних міжособистісних стосунків, підвищення самооцінки та поваги один до одного, а також, є запорукою зміцнення державної безпеки й стабільності в країні.

Мета статті – розкрити особливості виховання національно-патріотичної свідомості у дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Основна частина. Нові суспільно-політичні реалії в Україні, які пов'язані з російською агресією, збільшують актуальність виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцненню країни, активної громадянської позиції тощо. Одним з головних завдань закладів дошкільної освіти, незалежно від профільного спрямування, є формування соціально-громадянської компетентності дітей, виховання у них патріотизму. Перебуваючи у закладі дошкільної освіти діти мають відчувати емоційний комфорт. Садочок має бути другим рідним домом, в якому дошкільник себе добре почуває [2]. Як показує практика, це відбувається далеко не завжди. Деякі діти, на жаль, не дуже полюбили дитячий садок, а значить, не можна розглядати такий дошкільний заклад «ланкою» в системі інститутів виховання любові до Батьківщини. Більше того, у дитини культивується негативне почуття і ставлення.

Саме тому, щоб виховувати національно-патріотичні почуття у дошкільників, наш заклад робить життя дітей в ньому насиченим, цікавим, таким, щоб запам'яталося надовго, стало системою радісних дитячих спогадів. Ми намагаємося пробудити любов малюків до дитячого садочка. Вихователі з повагою ставляться до кожної дитини, знають її найкращі риси і сприяють їх розвитку у процесі ігор, свят, цікавих занять тощо.

У сучасних економічних і політичних умовах складно пояснити дітям, чому вони мають бути патріотами своєї Батьківщини. Але, ми намагаємось долати всі ці труднощі. Адже, щоб не відбувалося у суспільстві, шанобливе ставлення та любов у дітей до своєї країни, свого міста, всього, що оточує малюків, необхідно показувати з кращої сторони.

У процесі освітньої діяльності ми знайомимо дітей із символікою країни, розповідаємо їм, що у кожній країні є свій прапор, герб, гімн. Вони знають, що столиця нашої Батьківщини місто Київ. Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднуємо ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавством, засобами мистецтва, національними та державними святами через практичну діяльність дітей: працю, спостереження, ігри, творчу діяльність тощо (див. фото 1, 2).